

Copiii au nevoie de acordul deplin de a se juca liber, de a experimenta intens noile lor achiziții. Scopul ultim al jocului practicat la vârsta preșcolară este acela de a crea copilului un sentiment de împlinire, de realizare, de dobândire a unor competențe în organizarea și direcționarea activității.

Părinții sau educatorii care nu stimulează și nu susțin de o manieră pozitivă demersurile ludice ale copilului, îi pot crea acestuia un sentiment de vinovăție și de intruziune în lumea plină de miraje a oamenilor mari.

Groos numește, pe bună dreptate, jocul copiilor „un act de dezvoltare personală neintenționat” [5, p. 36].

BIBLIOGRAFIE

1. CERGHIT, I. *Metode de învățământ*. București: EDP, 1967.
2. CHATEAU, J. *Copilul și joaca*. Ediția a II-a. Timișoara, EDP, 1967.
3. EDUARD CLAPAREDE. *L'ecole sur mesure*. Ed. II. Paris, 1920.
4. HUIZINGA, J. *Homo ludens*. București: Ed. Univers, 1977.
5. PÂSLARU, G. C.; CAZACU, O. *Instruire și educație modernă în învățământul preșcolar contemporan*. Bacău: Ed. Grafic, 2005.
6. PIAGET, J. *Psihologie și pedagogie*. București: EDP, 1972.
7. ȘCHIOPU, U. *Probleme psihologice ale jocului și distracțiilor*. București: EDP, 1970.
8. TEODORA, D. *Individualitate și educație*. București: EDP, 1974.

ASPECTE METODOLOGICE PRIVIND DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR SOCIALE LA PREȘCOLARI

*Bruja Carmen-Vasilica, profesor învățământ preșcolar,
Școala Gimnazială Frumoasa, jud. Bacău, România
doctorandă UPS „Ion Creangă” din Chișinău
Haheu- Munteanu Efrasinia, dr., conf. univ.
UPS „Ion Creangă” din Chișinău*

CZU: 373.2.035

Abstract

Improving social relationships requires creating an atmosphere that triggers positive feelings for the child and the desire to comply with the rules of social coexistence. If the relationships with other children or adults will be accompanied by emotional feelings, there is the internalization of impressions, so their fixation in consciousness. The child respects norms, moral rules, assumes social roles motivated, at the beginning, more from the outside by the authority exercised over him, and as he grows, the motivation is internalized.

The greatest share in the child's activity has the game because it is specific to childhood and is the most natural and pleasant way in which preschoolers can acquire knowledge and skills, can assimilate types of behaviors, etc.

The teacher must research, organize systematic and methodical activities, apply new solutions to concrete practical circumstances, formulate hypotheses and to check them and make use of new ways of working with students.

Key-words: social relations, moral rules, social roles, social skills, improvement program

G. Allport afirmă: „*Copilul este mai supus când părintele (educatorul) este de față, dar, treptat, el interiorizează vocea externă a autorității și se comportă (destul de bine) chiar atunci când este singur* [1, p. 67].

Una din prioritățile politicii educaționale naționale este orientarea spre formarea și dezvoltarea competențelor, spre învățarea copiilor de a dobândi cunoștințe, deplasând accentele în procesul instructiv-educativ de pe copil, ca obiect al educației, în subiect, care se afirmă ca „agent autonom și responsabil al propriei sale dezvoltări” [3, p. 25], tocmai pentru a-l pregăti pentru viața de adult în societatea bazată pe cunoaștere și, în special, pentru inserția în câmpul muncii, dar și pentru a-i crea un fundament în vederea continuării dezvoltării personale și profesionale. Educația timpurie, ca o verigă a sistemului de învățământ, care, la rândul său, este o componentă a societății, nu poate rămâne în afara acestor modificări sociale, partenerii procesului de învățare trebuie să se alinieze cerințelor actuale ale sistemului.

Potrivit Cadrului de Referință al Educației Timpurii din Republica Moldova și al Curriculumului pentru educație timpurie, formarea competențelor celor educați se va efectua într-o manieră holistică, integratoare, insistându-se, mai ales, asupra capacității de a rezolva probleme și de a le aplica în contexte reale. Prin intermediul unui curriculum integrat, este facilitată formarea și exersarea competențelor copiilor de a realiza conexiuni care să reprezinte lumea reală cât mai exact posibil [3, p. 38].

Dezvoltarea competențelor sociale la vârsta timpurie este importantă pentru că asigură însușirea unor comportamente esențiale pentru buna funcționare a unei relații, răspunzând nevoilor de comparare socială pozitivă și de asigurare a unei securități emoționale, a sentimentului de intimitate, de sprijin și protecție. De asemenea, dezvoltarea abilităților sociale reduce factorii de risc determinanți ai performanțelor școlare slabe, asigurând sănătatea emoțională a persoanei.

De remarcat că vârsta preșcolară aduce modificări majore în viața copilului, atât în planul dezvoltării fizice și psihice, cât și în plan relațional. Aceasta este vârsta la care cerințele familiei sunt completate de solicitări variate și complexe specifice mediului grădiniței. Aceste solicitări antrenează activarea tuturor posibilităților de adaptare ale copilului și diversificarea reacțiilor sale comportamentale.

În cadrul de referință al Educației timpurii din Republica Moldova este stipulat că competențele se formează de la naștere și formarea lor continuă pe tot parcursul vieții, în conformitate cu particularitățile dezvoltării personalității [ibidem].

Câteva elemente de noutate, care ar viza noul Curriculum pentru educație timpurie, se referă la anumite aspecte:

- copiii au nevoie de ajutor pentru a reuși să relaționeze cu comunitatea în care trăiesc. În acest context, curriculumul include activități prin care copiii dobândesc anumite cunoștințe, abilități, competențe aplicabile în viața reală, devenind participanți activi în viața comunității;
- curriculumul pentru educație timpurie, ca finalitate, prevede abordarea centrată pe rezultatele învățării și promovează, în primul rând, nu atât importanța conținuturilor, a curriculumului în sine și a întregului proces de învățământ, cât fialitățile educației – competențele, precum rezultate anticipate ale învățării copiilor, care au rolul de a ghida procesul de învățământ;

- curriculumul pentru educație timpurie descrie, în special, „țintele de atins” de către cadrele didactice, împreună cu copiii de vârstă antepreșcolară și preșcolară, în cadrul procesului educațional.

De asemenea, o contribuție remarcabilă pe care o au competențele sociale în dezvoltarea copilului este legată și de capacitatea de a învăța să cooperezi, care reprezintă o competență socială indispensabilă în lumea actuală și care trebuie inițiată de la cele mai fragede vârste. Indiferent de sintagma preferată – fie învățarea prin cooperare, colaborare, învățare colaborativă – avem în vedere aceeași realitate, adică o situație de învățare în care copiii lucrează împreună, învață unii de la alții și se ajută unii pe alții. În acest fel, prin interacțiunile din interiorul grupului își îmbunătățesc atât performanțele proprii, cât și ale celorlalți membri ai grupului.

Rezultatele cercetărilor arată că acei copii care au avut ocazia să învețe prin cooperare, învață mai repede și mai bine, rețin mai ușor și privesc cu mai multă plăcere învățarea școlară. Prin accentul pus deopotrivă pe competențe academice și competențe sociale, metodele de învățare prin cooperare îi ajută pe copii să relaționeze și să-și dezvolte abilitățile de a lucra în echipă. Copiii se familiarizează cu diferite roluri. În grupurile cooperative, fiecare copil are o responsabilitate specifică, fiecare copil trebuie să fie antrenat în realizarea proiectului comun și niciunul nu are voie să stea deoparte. Succesul grupului depinde de succesul în muncă al fiecăruia.

Îmbrățișăm ideea că promovarea educației socioemoționale trebuie să vizeze cea mai mică vârstă, urmând principiul învățării permanente, pe tot parcursul vieții, întrucât niciodată nu e prea târziu să devenim conștienți de propriile emoții și sentimente (devenind capabili de autocontrol), precum și de cele ale celor din jur.

Motivarea temei este determinată de interesul profesional personal pentru o mai bună cunoaștere și pentru a favoriza o bună adaptare socială și menținerea unei bune sănătăți mentale, a copiilor preșcolari. De precizat aici rolul deosebit pe care îl vom avea în acest proces, copiii trebuie învățați să dezvolte abilități de interacțiune cu adulții, de interacțiune cu copiii de vârstă apropiată, de acceptare și respectare a diversității, dezvoltarea comportamentelor prosociale.

Competența socială poate fi privită și ca o măsură a maturității sociale a individului, ceea ce presupune lipsa discordanței dintre sentimentele, gândurile și acțiunile acestuia, capacitatea de a analiza critic situațiile și a lua decizii corecte în vederea soluționării problemelor ce stau în fața lui în viața de zi cu zi. Sub acest aspect, competența socială este determinată de particularitățile individuale și de vârstă, și este conceptualizată de către Slot (1988), Masten, Coatsworth (1995), ca un set de abilități ale individului, suficiente pentru rezolvarea problemelor psihosociale specifice unei anumite perioade de viață și mediului concret în care individual își desfășoară activitatea [apud 1]. Competența socială este asigurată de ansamblul de abilități necesare optimizării relaționării interumane, cum ar fi:

- capacitatea de a adopta un rol diferit;
- capacitatea de a influența ușor grupul (de copii), precum și indivizi izolați;
- capacitatea de a stabili ușor și adecvat relații cu ceilalți;
- capacitatea de a comunica ușor și eficient cu grupul și cu indivizii separat;
- capacitatea de a utiliza adecvat puterea și autoritatea;
- capacitatea de a adopta ușor diferite stiluri de conducere.

În ceea ce privește dezvoltarea competențelor sociale la vârste timpurii, putem spune că aceasta vizează debutul vieții sociale a copilului, capacitatea lui de a stabili și menține

interacțiuni cu adulții și copiii. În plus, interacțiunile sociale mediază modul în care copiii se privesc pe ei înșiși și lumea din jurul lor. În acest sens, ne-am propus să realizăm cercetarea, acțiune care vizează îmbunătățirea realității sociale prin intervenții de schimbare. Cercetarea am realizat-o pe un grup de 24 de copii din grupa mijlocie, pe durata unui an școlar.

Scopul cercetării: de a evalua nivelul de dezvoltare a competențelor sociale ale copiilor, focusat pe prezența la copii a:

- abilităților de interacțiune cu adulții și cu copiii de vârste apropiate;
- acceptarea și respectarea diversității;
- comportamente prosociale (caracteristici altruiste și de gratificare, care înseamnă a acorda cuiva o favoare sau o răsplată) ;
- recunoașterea, exprimarea și autocontrolul emoțiilor, a expresivității emoționale;
- nivelul de dezvoltare a conceptului de sine.

Metode și tehnici utilizate în cercetarea empirică: În procesul cercetării am utilizat metoda anchetei pe bază de chestionar, deoarece ancheta constituie una dintre modalitățile de cunoaștere științifică a opiniilor, atitudinilor și a aspirațiilor oamenilor și, totodată, valoarea anchetei constă în faptul că permite culegerea unei mari varietăți de informații într-un timp relativ scurt.

Chestionarul reprezintă, în același timp, tehnică și instrument de investigare și culegere a datelor obiective (vârstă, sex etc.), cât și a celor subiective – opinii, motivații, interese, atitudini ale membrilor grupului.

O altă metodă aplicată a fost observația, ca metodă de cercetare, reprezintă o metodă de bază, o modalitate de studiu, care stă la baza oricărei cercetări. Este cea mai veche metodă de cercetare din psihologie și pedagogie, utilizată atât în studiile de tip cantitativ, cât și în cele de tip calitativ. Prin observație putem: de a vedea, prin ochii persoanelor observate, evenimente, acțiuni, norme și valori; de a descrie contactul și persoanele observate, pentru a permite înțelegerea a ceea ce se întâmplă acolo; de a contextualiza, social și istoric, evenimentele observate, pentru a fi corect înțelese; de a integra, a vedea viața socială ca un proces de evenimente interconectate; de a evita utilizarea prematură a teoriei și conceptelor, înainte ca fenomenul respectiv să fie cu adevărat înțeles; de a oferi un design de cercetare flexibil, care să permită o investigare deschisă spre aspectele neașteptate și neprevăzute. Înregistrarea aspectelor observate se poate realiza printr-o simplă luare de note sau prin utilizarea de mijloace audiovizuale, care să ne permită urmărirea repetată și independentă a celor înregistrate.

Pe lângă chestionar, prin care am evaluat nivelul de comunicabilitate al copiilor, și observația, prin intermediul căreia am investigat conduitele, reacțiile exterioare ale subiectului, am aplicat și convorbirea, care ne-a permis sondarea mai directă a vieții interioare a copiilor, a intențiilor ce stau la baza comportamentului, a opiniilor, atitudinilor, intereselor, convingerilor, aspirațiilor, conflictelor, prejudecăților și mentalităților, sentimentelor și valorilor. Convorbirea am desfășurat-o în condiții absolut normale, pentru că numai așa puteam surprinde mecanismele psihice în desfășurarea lor firească.

O altă metodă utilizată în cercetare a fost testul, elaborat de Daniel Goleman [5] și adaptat de Mihaela Rocco [8], și care are ca scop determinarea competențelor sociale și emoționale. Testul constă din 10 întrebări, ce prezintă unele situații (scenarii) în care se poate afla o persoană. Realizarea testului am făcut-o individual cu fiecare copil, el are în vedere, pe de o parte, asigurarea pe cât posibil a transpunerii individului în situația respectivă, iar, pe altă parte,

alegerea uneia dintre variantele de răspuns din cele patru posibile, care reprezintă unele modalități concrete de a reacționa în situațiile indicate de întrebări.

Alte acțiuni realizate în cadrul cercetării:

- Efectuarea unei evaluări inițiale, prin observarea copiilor, din perspectiva adaptării la regimul grădiniței încă din primele zile ale anului școlar și al comportamentului psihosocial.
- Observarea nivelului de dezvoltare a abilităților relaționale și comunicative ale copilului, atât în relațiile cu alți copii din grupă, cât și cu adulții (părinți, educatoare).
- Cunoașterea concretă a grupului de copii și a raporturilor interpersonale, prin desfășurarea unei anchete sub formă de interviu, prin folosirea unor întrebări concepute astfel:
  1. Cu care dintre copiii grupei tale vrei să te joci?
  2. De ce vrei să te joci cu ei?
  3. Cu care dintre ei nu vrei să te joci?
  4. De ce, din ce cauză nu vrei să te joci cu ei?
- Utilizarea chestionarului completat de părinți, din care să reiasă informații privitoare la modul de raportare interpersonală a părinților, climatul familial, comportamentul copilului în familie, activitățile lui preferate, cât și ce vizionează la TV, timpul petrecut de părinți împreună cu copiii.
- Pentru evidențierea relațiilor preferențiale din cadrul grupei de preșcolari, am aplicat testul sociometric.
- Analizarea produselor activității prin desenul *Familia mea*, care evidențiază gradul de maturitate a relațiilor în familie (conflictele părinți – copii – frați).

Introducerea programului de ameliorare. Pornind de la datele obținute prin evaluarea inițială a diferiților factori implicați în procesul instructiv-educativ, am proiectat și aplicat un program care să cuprindă în sfera de acțiune atât copiii, cât și părinții. Acest program a intenționat să determine ameliorări în comportamentul social al copiilor.

În cadrul activităților de *Educație pentru societate*, am utilizat povestirea cu conținut etic, urmată, în multe cazuri, de dramatizarea acesteia. Există nenumărate povestiri al căror conținut au un mesaj moralizator și cultivă trăsături ca prietenia, solidaritatea, compasiunea, ascultarea de părinți etc. Prin dramatizarea povestirilor se facilitează însușirea unor deprinderi de comportare pozitivă și dezvoltarea spiritului critic față de unele comportamente negative, care conduc la consecințe nedorite atât pentru sine, cât și pentru ceilalți. Convorbirea etică cu suport intuitiv, memorizarea unor creații lirice cu conținut etic, lectura după imagini, jocul didactic, studiul de caz accesibil copiilor au fost mijloace de realizare, utilizate în activitățile conduse de educatoare.

I. Nicola recunoaște că jocul este o activitate socială nu numai pentru că la desfășurarea lui participă copiii, ca ființe sociale, ci și pentru că realitatea socială oferă subiectul și conținutul jocului [7, p. 240]. Majoritatea jocurilor, prin specificul lor, stimulează procesul de interacțiune socială dintre parteneri.

Având în vedere numeroasele sale valențe formative, jocul a reprezentat o activitate esențială în cadrul procesului educativ și a programului de ameliorare introdus la grupa mijlocie. Am desfășurat cu copiii o mare diversitate de jocuri, prin care am urmărit dezvoltarea abilității de autocunoaștere și intercunoaștere în scopul însușirii unor *atitudini – valori* [2, p. 71], ca cinstea, sociabilitatea, grija pentru celălalt, puterea de a recunoaște greșelile, responsabilitatea,

adeziunea la grup, cooperarea etc. Astfel s-a creat o atmosferă de încredere, respect și cooperare, care a ameliorat climatul socioafectiv din cadrul colectivului de copii.

Foarte multe jocuri se desfășoară în cerc, astfel încât fiecare participant să aibă contact vizual cu ceilalți. Este o așezare care favorizează dezvoltarea sentimentului de echivalență socială și de apartenență la grup.

Pentru dezvoltarea spiritului de cooperare, am desfășurat jocuri în care copiii trebuiau să realizeze împreună, din corpurile lor, diferite *construcții* ca, de pildă, *Podul*, *Avionul*, *Stupul*, *Floarea* etc.

Un alt tip de jocuri desfășurate l-au constituit jocurile situaționale (sociodramatice), menite să contribuie la îmbunătățirea calității relațiilor interpersonale și la dezvoltarea nivelului de intercunoaștere. Esența unor astfel de jocuri constă în simbolizarea, sub formă de joc, a unor situații din viața reală, în care participanții au ocazia să-și probeze și să-și dezvolte competențele sociale, pentru că pot manifesta liber diferite forme de comportament în diferite situații. Astfel ne-am imaginat că *Mergem în vizită* (suntem musafiri) sau *Primim musafiri* (suntem gazde), *Mergem la plimbare, în parc*, *Călătorim cu trenul, autobuzul*, *Ajutăm un copil care a pățit ceva, s-a pierdut, e trist* etc. Caracterul ludic al activităților a stimulat importante aspecte interactive ale comportamentului cum sunt: împărtășirea impresiilor, exprimarea politicoasă, ascultarea celorlalți, încurajarea reciprocă, înțelegerea empatică.

Jocul de rol completează lista tipurilor de jocuri practicate și mult îndrăgite de copii. Ei se transpun în diferite roluri, interpretând situații de viață reale sau fictive, ori alegându-și roluri din basme sau povestiri. Acest tip de joc oferă posibilitatea de a testa soluții la anumite probleme, prin aplicarea lor imediată, și asigură participarea activă și motivația intrinsecă a copilului, fapt care crează un climat pozitiv. Simularea unor situații de viață îi ajută pe copii să transpună mai ușor în practică ceea ce sunt învățați la nivel teoretic. Se poate observa că, în timp ce interpretează rolul, copilul asimilează anumite relații interioare de comportament incluse în rolul respectiv și aceasta îl ajută să dezvolte trăsături caracteristice unui comportament prosocial. Jucând roluri de medic, vânzător, șofer, părinte, copil, frate, soră etc., se așază în postura celui care își oferă serviciile altora.

În societate, în general, pornim de la adevărul că preferința este o realitate. Oamenii nu iubesc în mod egal pe toți oamenii cu care intră în relații. Fenomenul este evident chiar și în mica copilărie. În afara celor iubiți sau repudiați, marea masă intră în sfera indiferenței. Dacă acesta este un adevăr, este cu totul necesar ca omul să învețe de mic să fie corect cu cei pe care nu-i preferă, ca și cu ceilalți. Trebuie educat de mic să lase jucăriile și altor copii, pentru că e rândul lor la joc ... [6, p. 130].

Pentru a dezvolta spiritul de cooperare, în cadrul activităților de *Educație artistico-plastică*, am realizat deseori lucrări colective de pictură, desen, colaj, modelaj, în perechi sau în grupuri mai mari. Astfel copiii au putut colabora în vederea atingerii unui scop comun, fiind determinați să învețe să accepte și părerea celorlalți și să trăiască bucuria rezultatelor muncii în comun.

În scopul formării spiritului critic față de anumite fapte, atitudini, care lasă de droit, și a capacității de a găsi soluții de remediere a unor greșeli cu consecințe negative, am utilizat studiul de caz accesibil copiilor, atât cu privire la unele evenimente trăite de ei, cât și la unele fictive, care erau adecvate anumitor situații.

Testul sociometric a scos în evidență relațiile preferențiale din cadrul grupei. Această metodă este utilă, deoarece scoate în evidență natura relațiilor din cadrul grupului, preferințele, respingerile dintre copii, trăsăturile pentru care unii sunt acceptați, iar alții respinși. Se crează astfel o imagine mai clară asupra nivelului coeziunii grupului, al calității relațiilor din cadrul lui. Educatoarea poate primi pe această cale informații despre nivelul sociabilității copiilor, punct de la care poate porni în găsirea și aplicarea celor mai adecvate metode ameliorative.

Pentru sprijinirea părinților în educarea copiilor, am desfășurat cursul pentru părinți, *Educați așa!*, inițiat de Fundația *Copiii noștri*, Reprezentanța UNICEF. Conceput să se desfășoare într-o manieră interactivă, cursul le-a prezentat participanților anumite metode prin care pot influența comportamentul copiilor. La acest curs au participat o mare parte din părinții copiilor, care au constituit subiecții programului.

Din analiza cercetărilor în domeniul dezvoltării competențelor sociale la vârsta preșcolară, ne permitem să confirmăm că nivelul de dezvoltare a competențelor sociale la copii va crește, dacă în procesul instructiv-educativ se va pune accentul pe metodele interactive de predare – învățare – evaluare, care nu doar asigură o instruire eficientă, dar contribuie atât la dezvoltarea cognitivă, cât și la dezvoltarea socială a preșcolarului.

Prin intermediul strategiilor interactive, copii își educă disciplina, își formează abilitatea de a lucra în echipă, responsabilitatea pentru deciziile luate, orientarea spre activitatea socială pozitivă. Responsabilitatea este esențială pentru dezvoltarea competenței sociale. De formarea responsabilității este strâns legată dezvoltarea voinței, stabilirea conștientă a obiectivelor care sunt obligatorii în activitatea de proiectare.

În concluzie, ținem să menționăm că în dezvoltarea competențelor sociale la preșcolari, un rol deosebit de important o au jocurile și activitățile integrate, prin diverse forme și mijloace specifice vârstei preșcolare, noi am încercat să le formăm competențe sociale desfășurând diferite tipuri de activități.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLPORT, G. *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
2. AMBRUS, Z. *Cultura moral-civică în școli în contextul globalizării și tranziției*. Presa Universitară Clujeană, 2004.
3. Cadrul de referință al Educației tipurii din Republica Moldova, Lyceum (F.E.P. „Tipografia Centrală”), Chișinău, 2018.
4. CRISTEA, S. *Dicționar de pedagogie*. București: Ed. Litera, 2000.
5. GOLEMAN, D. *Inteligența socială*. București: Editura Curtea Veche, 2007.
6. MATEI, N. C. *Psihologia relațiilor morale interpersonale*. Craiova: Scrisul Românesc, 1981.
7. NICOLA, I. *Tratat de pedagogie școlară*. Ediția a II, revizuită. București: Editura Aramis, 2000.
8. ROCO, MIHAELA. *Creativitate și Inteligență Emoțională*. Iași: Editura Polirom, 2001.